

LA VENALITAT DELS CÀRRECS ALS AJUNTAMENTS BORBÒNICS: EL CAS DE CAMBRILS (1741-1748)

○ ————— MANEL TARÉS I LAGUNAS
CAMBRILS (TARRAGONA)

Introducció

Entre el final de 1738 i la primavera de 1739, quan feia vint anys de la implantació del nou model municipal de talla borbònica a Catalunya, Felip V (o Felip IV d'Aragó) manà posar a la venda els càrrecs municipals (regidories i oficis subalterns) per tal que fossin adquirits de manera vitalícia o bé *por juro de heredad*, és a dir, hereditària.¹ A diferència dels primers anys d'implantació del règim borbònic, aquesta vegada la Reial Audiència a penes intervingué en l'avaluació dels candidats a adquirir regidories, sinó que tot plegat fou una operació inesperada i ràpida manada pel rei des de Madrid i desplegada des del Consejo de Castilla.² La mesura obeïa a necessitats econòmiques del regne, ocasionades sobretot per les guerres, i ja havia estat emprada anteriorment en altres indrets, com ara França, Castella i les seves possessions americanes, on era una pràctica comuna i recurrent.³ El professor Torras Ribé ha estudiat en profunditat aquest episodi de la història dels ajuntaments catalans del segle XVIII en el seu llibre ja clàssic publicat el 1983,⁴ bo i descobrint-hi molts dels problemes i de les conseqüències que comportà aquesta operació.

1. Reials decrets del 30 de desembre de 1738 i del 27 de gener de 1739.

2. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Los mecanismos del poder. Los ayuntamientos catalanes durante el siglo XVIII*, Barcelona: Crítica, 2003, p. 103.

3. Val a dir que la venalitat de càrrecs es presenta en diverses modalitats, des de la plenament oficial i reconeguda fins a la camuflada (i.e. nomenaments i concessions de gràcies a canvi de donatius), i, alhora, afecta tota mena de càrrecs públics (consellers, magistrats, secretaris, etc.), i no només en l'àmbit municipal.

4. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*, Barcelona: Curial, 1983 (Documents de Cultura; 18), p. 179-191, 298-316. Vegeu, també: Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Los mecanismos del poder...*, p. 101-124.

D'entrada, cal recordar la diferència entre els ajuntaments de les localitats caps de corregiment i els dels altres municipis (tant els senyorials com els reials). Mentre que les primeres foren dotades d'antuvi (això és, arran de l'aplicació dels decrets de Nova Planta) d'un ajuntament de regidors perpetus designats pel Consejo de Castilla, a la resta de localitats la Reial Audiència nomenava ajuntaments amb regidors de renovació anual a partir de les propostes efectuades prèviament des del mateix consistori mitjançant l'elaboració de dues llistes de candidats anomenades ternes. Per tant, la situació dels ajuntaments de les capitalitats de corregiment es veié poc afectada per la campanya de 1739 sobre la venda dels càrrecs municipals, atès que aquests ja eren vitalicis. No obstant això, les vacants existents en aquests municipis es cobriren, en bona part, per la compra a uns preus superiors als demanats en altres poblacions de menor rang, com ocorregué a Tarragona.⁵ En aquesta ciutat es documenta, de fet, un dels primers casos de denúncia amb motiu de la corrupció i els abusos practicats per alguns regidors perpetus, uns problemes que s'arrossegaren gairebé a tot arreu.⁶ De totes maneres, és a partir de la dècada dels quaranta quan s'evidencien les protestes contra els càrrecs vitalicis a tota mena de municipis. Ara bé, mentre que moltes localitats subalternes pogueren recuperar la titularitat dels càrrecs, les capitals de corregiment mantingueren el seu sistema municipal de regidors perpetus fins a les reformes liberals vuitcentistes (malgrat les reformes carolines de la dècada de 1760 i posteriors).

L'adquisició dels càrrecs de regidors vitalicis

La gran majoria de càrrecs municipals foren venuts durant el bienni 1740-1741 en la modalitat vitalícia, sense dret d'herència. Aquest fou el cas de Cambrils, on els sis càrrecs de regidors disponibles a la vila foren adquirits el 16 de juny de 1740, després d'haver-los sol·licitat conjuntament al rei a principis de maig. Els compradors desemborsaren 2.250 rals de billó per cada càrrec,⁷ que passaren a engruixir el tresor reial, a més d'abonar

5. Josep Maria RECASENS, «L'ajuntament filipista de Tarragona (1713-1746). Aspectes polítics i socials», a *Recull Josep Roig i Bergadà*, Tarragona: Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental Margalló del Balcó, 1993, p. 105-142.

6. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim...*, p. 330.

7. És a dir, unes 225 lliures catalanes. Cada comprador va satisfer 150 pesos de quinze rals.

187,50 rals addicionals per la mitja annata.⁸ En canvi, no es posaren a la venda els càrrecs subalterns, com el de clavari o el d'escrivà, ni tampoc hi trobem altres complements, com ara drets d'herència o subrogacions.

A la resta de localitats de la comarca, els preus dels càrrecs de regidor vitalici més econòmics assoliren el miler de rals a les quadres i els termes rònecs, mentre que ascendiren a 1.200 rals a Mont-roig, 1.500 rals a Vinyols i també a Valls, 1.775 rals a Montbrió i 1.800 rals a Riudoms (una població de la importància de Cambrils en aquella època). Els preus més cars foren pagats a Tarragona (4.000 rals) i Reus (6.000 rals, que incloïen el dret de nomenar substitut o *teniente*).⁹ Tanmateix, s'ha demostrat que els preus pagats havien estat fixats d'una forma força arbitrària, per obtenir-ne el rendiment més gran possible, ja que es donen grans diferències en els preus de càrrecs semblants arreu de la geografia catalana.¹⁰

Mentre que els nous títols vitalicis dels regidors cambrilencs portaven data del 16 de juny, l'ajuntament, aparentment aliè al canvi que arribava, es reunia ingènument el 12 de juliol per tractar el tema, ja que havia tingut notícia que el rei volia «poderse aturar la nominació de Regidors tots los anys pagant la postura o offertas que se convindrà ab los Regidors y S.M. o sos Reals Consellers».¹¹ Els regidors d'aquell any (Josep Giol, Francesc Mir, Lluís Homdedéu, Josep Roca,¹² Josep Budí i Diego Bonfill) no veien en bons ulls la decisió reial i, «per evitar differens disturbis y altres coses que es poden premeditar per lo bé públich y comú», proposaren avançar l'import del reial despatx finançat amb béns propis municipals. Però la compra dels càrrecs ja havia estat consumada, sol·licitada a la primeria de

8. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Reial Audiència, *Diversorum*, reg. 217, f. 176v-186r. La mitja annata era un impost que pagaven els funcionaris consistent en la meitat del salari durant el primer any d'exercici del càrrec.

9. Les quantitats han estat extretes de Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim...*, p. 303-305, excepte la de Vinyols (ACA, Reial Audiència, *Diversorum*, reg. 217, f. 396v-400v) i la de Montbrió (ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 207, 16/06/1744).

10. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Los mecanismos del poder...*, p. 106-110.

11. Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM), Actes municipals (1706-1750), f. 77r, 12/07/1740.

12. És versemblant que el regidor Josep Roca estigués al cas de les pretensions del seu germà Gabriel, regidor vitalici, així com de Josep Budí, fill, oncle o nebot d'Antoni Budí, també regidor perpetu. Aquell any també era a l'ajuntament Josep Sans, com a escrivà, futur regidor vitalici.

maig. D'aquesta manera, el 17 de juliol, els nous regidors vitalicis passaven a ocupar els seus seients al consistori. Els sis nous regidors de Cambrils, tots ells nascuts a la vila, eren els següents:

- a) Gabriel Roca Borràs (1685-1744). Nat en una família de boters de Botarell, instal·lada a Cambrils probablement durant la guerra. En diverses referències apareix com a pagès i boter, però es dedicava més aviat a activitats comercials, per la qual cosa algunes vegades es documenta com a negociant.¹³ Roca tenia una àmplia experiència en la política municipal, ja que havia estat regidor degà i batlle feia anys, amb una trajectòria clarament ascendent (d'ocupar el cinquè lloc entre els regidors el 1719, passà a la batllia el 1724 i al regidorat primer el 1731). De fet, ja trobem Roca en el consell local provisional creat el 1716 i en el primer ajuntament normal de 1719. A més, fou secretari de l'ajuntament nombroses vegades i també havia estat síndic de la vila per diversos afers. La família Roca vivia al raval extramurs¹⁴ i l'abril de 1735 adquirí la propietat del mas d'en Bosc, un gran edifici d'origen medieval, de factura senyorial, situat al terme de Vilafortuny, juntament amb les terres i les pastures associades.¹⁵
- b) Josep Sans Salas (1696-1767). Apotecari, com el seu pare, Sans tenia una àmplia experiència política a la vila, d'on havia estat regidor (regidor quart el 1724 i regidor tercer el 1726 i el 1734), sotsbatlle (1729) i secretari (1739).
- c) Antoni Budí Carreres (ca. 1694-1758). Un pagès benestant i negociant, que comptava també amb experiència política a la vila: regidor sisè el 1734 i regidor quart el 1738. També havia estat clavari l'any 1733.
- d) Ramon Ernandes Berenguer (1688-1766). Pagès, que havia estat regidor quart el 1723, regidor tercer el 1729 i regidor segon el 1734. El seu pare havia format part del govern municipal de Cambrils durant la guerra.
- e) Josep Mestre Martí (1703-1767). També pagès, era el més jove de tots els regidors vitalicis. El seu nom apareix a l'ajuntament diverses vegades com a regidor (sisè el 1735 i quart el 1739) i clavari (1736 i 1738), malgrat que també podria tractar-se del seu pare, homònim, mort el 1743.

13. ACA, Reial Audiència, *Diversorum*, reg. 216, f. 252r, 01/10/1739.

14. Arxiu Històric de Tarragona (AHT), Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 24/08/1742.

15. Arxiu Comarcal del Baix Camp (ACBC), Capbreu de Vilafortuny (1739), reg. 426, f. 169r. Vilafortuny era una quadra rural quasi despoblada, a llevant de Cambrils, que estava sota senyoria laica. A mitjan segle XIX, el terme fou integrat al municipi de Cambrils.

- f) Joan Verniol (?-1740) i Joan Verniol Mateu (1693-1744), pare i fill. Els Verniol eren una família de pagesos benestants que trobem sempre presents en el govern municipal de Cambrils, des del final del segle XVII fins al començament del XIX. Joan Verniol gaudí pocs mesos del títol de regidor vitalici, ja que traspassà l'octubre de 1740. La vacant fou adquirida immediatament pel seu fill homònim segons un privilegi del 19 de gener de 1741.¹⁶

TAULA 1

CÀRRECS OCUPATS PELS REGIDORS VITALICIS EN ELS AJUNTAMENTS CAMBRILENCs ABANS D'ADQUIRIR LES REGIDORIES PERPÈTUES

Nom	Gabriel Roca	Josep Sans	Antoni Budí	Ramon Ernandes	Josep Mestre	Joan Verniol
Naixement-defunció	1685-1744	1696-1767	1694?-1758	1688-1766	1703-1767	1693-1744
Edat el 1740	55 anys	44 anys	45-50 anys	52 anys	37 anys	47 anys
Càrrec	Anys documentats d'ocupació					
Batlle	1724: batlle	1729: sotsbatlle; 1739: nomenat per batlle	1739: nomenat per sotsbatlle			
Regidor	1719: 5è; 1722: 2n; 1731: 1r; 1735: 1r	1724: 4t; 1726: 3r; 1734: 3r	1734: 6è; 1738: 4t	1723: 4t; 1729: 3r; 1734: 2n	El seu pare: 1735: 6è; 1739: 4t	1724: 3r; 1727: 3r; 1735: 2n
Clavari			1733		1736, 1738	El seu pare: 1711
Secretari	1716-1718, 1720, 1730, 1733, 1734, 1736	1739				
Consell preborbònic	Conseller el 1716			El seu pare, jurat		El seu pare, jurat

Hi destaca la trajectòria de Gabriel Roca, un borbònic acèrrim ja des del primer ajuntament de 1716, que havia ocupat els llocs més alts del govern local (la batllia i la regidoria degana), així com la secretaria. Tots els altres regidors també havien ocupat diversos càrrecs en el govern polític de la vila (així com en els governs d'algunes quadres veïnes del terme)¹⁷

16. ACA, Reial Audiència, *Diversorum*, reg. 218, f. 67r.

17. Per exemple, el 1727 Ramon Ernandes fou batlle de Vilafortuny (ACA, Reial Audiència, *Corregimientos*, reg. 184, f. 225r).

abans de la compra, però sovint en posicions més modestes, encara que ascendents. L'excepció era Verniol pare, que havia estat jurat de mà primera diverses vegades durant la guerra, així com el pare de Ramon Ernandes. Tots ells coneixien perfectament, doncs, els mecanismes del govern municipal i els beneficis (econòmics, socials o simbòlics) que en podien extreure. A més, eren persones acostumades a fer negocis, autèntics inversors. L'adquisició dels càrrecs municipals els representava una inversió a llarg termini, ja que els havia comportat una despesa molt considerable, una operació ràpida i calculada que deixà fora del poder altres persones potser també desitjoses d'ocupar-lo.

El fet que tots sis haguessin adquirit els càrrecs conjuntament podria fer pensar que actuaren associats, però no és fàcil sostenir-ho, ja que ben aviat es féu evident la formació de dos bàndols a l'ajuntament. Roca, Sans i Budí havien col·laborat anteriorment en diferents negocis, juntament amb el comerciant Francesc Mir (també present a l'ajuntament en aquesta època, com a batlle).¹⁸ D'altra banda, en l'operació de compra, Sans i Budí prou devien superar la seva anterior frustració en no haver pogut entrar a l'ajuntament l'any anterior, quan havien estat nomenats batlle i sotsbatlle, respectivament, sense que els càrrecs es fessin efectius.¹⁹ Tot i desconèixer els motius d'aquest cessament, creiem que deuen tenir molt a veure amb els debats interns sobre el trasllat del convent dels agustins a l'ermita de la Mare de Déu del Camí. Com s'explica més endavant, aquesta comunitat religiosa jugà un paper important en la divisió dels regidors en dos bàndols. És versemblant creure que el fet que l'opinió pública ja estigués dividida per l'afer del trasllat del convent, propicià que l'ajuntament de regidors vitalicis iniciés la seva singladura amb fortes discrepàncies.

El professor Torras Ribé, que ha estudiat a fons els processos polítics d'aquesta època al nostre país, pensa que en moltes poblacions foren «precisament els descendents dels vençuts de 1714, condemnats a l'ostracisme durant vint-i-cinc anys, els qui ara, per la porta falsa de la compra, tingueren ocasió d'accedir novament al govern municipal», en detriment dels

18. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 22/08/1743.

19. Tot i que el 1739 la Reial Audiència nomenà Josep Sans com a batlle i Antoni Budí com a sotsbatlle (Laureà PAGAROLAS, *Els Gimbernat i el Cambrils del segle XVIII*, Cambrils: Ajuntament de Cambrils, 1985, p. 25), en realitat les actes municipals d'aquell any presenten uns altres noms (Josep Fontanilles, batlle, i Andreu Borràs, sotsbatlle), mentre que Sans era l'escrivà.

grups dominants sorgits durant la postguerra amb el nou règim.²⁰ Pel que fa a Cambrils, aquest podria haver estat el cas d'Ernandes i Verniol, descendents d'antics consellers durant el període de guerra, i potser també de Sans.²¹ En canvi, amb l'adquisició de la regidoria, Roca afermava la seva carrera política ascendent, tot just quan havia aconseguit acaparar un patrimoni considerable. Aquestes diferències d'origen i motivació a l'hora d'accedir als càrrecs, juntament amb diferents posicions sobre determinats assumptes locals, forçosament havien de crear frecs entre ells.

Primeres discrepàncies entre els regidors

Quan a la primeria de novembre de 1740 moria el regidor Joan Verniol, es produí el primer xoc d'interessos entre els nous polítics, almenys que en tinguem constància. El regidor Ernandes proposà triar dues persones per ocupar la vacant de Verniol, però Roca les desqualificà tot afirmant que es podien trobar «vint hòmens més capasos per lo bon regimen de dita vila».²² Mentre que Mestre es posà de la banda de Roca, els altres regidors optaren per la proposta d'Ernandes, de triar entre Joan Verniol fill i Joan Pau Martí, persones que tenien bona fama i costums i, sobretot, que provenien d'«issendas de las bonas de la vila», segons l'opinió expressada pels mateixos regidors. Al cap de pocs dies, Verniol fill s'apressà a demanar el privilegi reial de regidor vitalici, ara que encara hi era a temps, i pogué adquirir-lo el 19 de gener de 1741, bo i ocupant el lloc deixat pel seu pare a partir del mes de març. En aquest incident es perfilen ja els dos bàndols de l'ajuntament, que encapçalaran Roca i Sans.

Tot i que els títols despatxats pel rei no indicaven quin lloc havia d'ocupar cada regidor en el consistori, Roca s'havia posicionat al capdavant de l'ajuntament, per ocupar la cadira de regidor degà. Ell afirmava haver obtingut aquest títol amb un certificat reial expedit el 26 de juliol de 1740, però aquesta preeminència no era acceptada per la resta dels regidors: mal-

20. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim...*, p. 312; i Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *La venalitat dels càrrecs municipals a Catalunya (1739-1741): un exemple concret, Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedès: l'autor, 1977.*

21. Hi havia una altra branca del cognom Sans, pagesos, que havia ocupat els llocs més alts del Consell de la Vila durant la guerra i que es mantingué força present en els ajuntaments borbònics anteriors al període dels regidors vitalicis.

22. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 79v, 05/11/1740.

grat l'existència d'aquesta suposada ordre reial que ho confirmava, els regidors no se la creien i la imputaven a «*motivos subrepticios o equivocados*».²³ Segons deien, tots els regidors tenien els mateixos drets i deures a l'ajuntament i els privilegis de regidorat no hi feien cap distinció. No obstant això, reconeixien que el dia que ocuparen el seu seient a l'ajuntament havien acordat de concedir a Roca la preferència en els actes públics (potser per veterania?), sense que això significués posicionar-se en el primer lloc d'entre els regidors. Tanmateix, Roca «*dóna per nullo lo acte que de dita convención se féu*».²⁴

Aquestes discussions es devien, en part, a la imprecisió dels títols reials concedits, que no aclarien quins llocs havien d'ocupar els nous regidors dins de l'ajuntament. Desconeixem com hi foren distribuïts inicialment, però sabem que, almenys fins al 1744, Roca fou el regidor degà, Sans ocupà el segon lloc, Verniol el tercer, Budí el quart, Mestre el cinquè i Ernandes el sisè. En altres localitats també apareixen confusions semblants. És el cas de Tàrraga, on la Reial Audiència hagué de dictar diverses vegades les places que havien d'ocupar els nous regidors.²⁵ El criteri que hi va regir fou el de jerarquia social: així, el regidor degà fou un ciutadà honrat, mentre que el darrer del consistori era un pagès. A Cambrils, aquest escalament no es dona tan nítidament, ja que el rang social de tots els vitalicis és similar: pagesos i artesans, sempre lligats a diferents negocis comercials. Amb només dues famílies de privilegiats (els Peirí, cavallers des del 1741, i els Soler, doctors en dret i propietaris), l'altra classe social que oferia una imatge de poder més forta a Cambrils era la dels terratinents, els pagesos forts. Servirà un exemple per justificar aquesta precisió: en una testificació davant notari d'alguns dels homes més acabats de la vila, aquests negaren que Roca hagués exercit mai de boter, quan resulta que consta així en tota la documentació consultada; segons ells, Roca era un terratinent, per damunt de tot. L'ordre social de l'època, altrament reforçat pel règim borbònic, donava preeminència als que vivien de renda enfront dels oficis més vils de la burgesia. Sens dubte, el nostre nou regidor degà estava ben establert entre l'elit de la vila, tant pel nombre de propietats que tenia com per les persones amb qui tractava: «*siempre se ha tratado con distinción y*

23. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 04/09/1741.

24. AMCAM, Actes Municipals (1706-1750), f. 84r.

25. Josep Maria PLANES, «Radiografia d'un municipi borbònic català: persones i grups socials al poder a Tàrraga, 1715-1750», *Pedralbes* (Barcelona), 6 (1986), p. 101-127.

*lucimiento muy superior á lo que han tenido los demás actuales Regidores, teniendo su trato, él y su casa, con la gente de distinción de todo este Campo de Tarragona y esta es la pública voz y fama en todo el pueblo.»*²⁶

Encara més, Roca també considerava que el regidor degà havia d'exercir, ahora, el títol de castlà de la vila. La Universitat de Cambrils havia adquirit l'any 1653 els drets de la castllania de la vila, una institució senyorial d'origen medieval, després d'haver estat detinguda per mans baronials durant un segle i mig. Els drets jurisdiccionals revertiren, però, a la Corona i els únics beneficis que proporcionava la nova titularitat eren les percepcions de la quarta part de les rendes reials (com ara els forns de pa).²⁷ Sembla que el títol de castlà tenia una atribució de caràcter judicial, ja que la documentació setcentista s'hi refereix com a «*juez en primera instancia en las causas verbales*».²⁸ El castlà intervenia en judicis verbals i escoltava les declaracions de les dues parts dos dies a la setmana²⁹ i fou costum entre els regidors vitalicis de fer torns cada mes per ocupar la castllania.³⁰

L'atribució del títol que es feia Roca, però, no fou acceptada per la resta dels regidors. El dia que aquest féu saber a Sans la seva pretensió de regir la castllania, l'apotecari li respongué irònicament que «*más autoridad y jurisdiccion tenía Juan Bofarull, que es un pobre mendigo y el hombre más humilde y mísero*» del poble.³¹ Aleshores, els regidors Sans, Ernandes i Budí decidiren de consultar el cas a la Reial Audiència al començament de setembre de 1741. El batlle, Francesc Mir, un important comerciant local, hi trameté un memorial «*en que haze presente la confusión y desorden que se padeze en aquel Ayuntamiento por la poca unión que hay entre sus individuos, atribuyéndose á influxo del Rexidor Decano Gabriel Roca*».³² Aquesta vegada, Verniol es pronuncià a favor de Roca, juntament amb el suport incondicional de Mestre. Des de Barcelona, demanaren que

26. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 04/09/1741.

27. Carles MARISTANY, *Senyoria i població al Camp de Tarragona: la vila de Cambrils (segles XII-XVII)*, Cambrils: Ajuntament de Cambrils, 1986, p. 63.

28. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 07/09/1741.

28. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5300, f. 111r, 26/10/1748.

29. Hem localitzat un paral·lel a Ulldesona, on els regidors primer i segon exercien també de jutges ordinaris en les causes civils i criminals de la batllia: Ferran GRAU, Joan ROIG, *Ulldesona setcentista: societat, economia, institucions i formes de vida al voltant del riu de la Sénia durant el segle XVIII*, Benicarló: Onada, 2004, p. 158 i 164-165.

30. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 04/09/1741.

31. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Reial Audiència, 6.A.I-1, f. 233v-234r, 19/12/1741.

els fossin tramesos els títols de la castlania i, el febrer de l'any següent, el Tribunal de la Intendència manà de capbrevar-la. Aleshores, l'ajuntament elegí el regidor Antoni Budí perquè el representés en la capbreuació dels drets (amb la protesta de Josep Mestre, mentre que Roca no havia assistit al ple), un procés que desconeixem com acabà.

En aquest punt, cal tenir present que Roca coneixia molt bé el funcionament de les institucions municipals, atès que hi havia ocupat diversos càrrecs importants anteriorment i sabia on calia cercar consell i ajuda. El seu objectiu consistia a dotar de les màximes atribucions possibles el lloc de regidor degà, tot restant poder efectiu als altres regidors del consistori. Comptava amb el suport de l'oligarquia benestant de la vila, amb la qual estava completament alineat. Des de ben aviat, doncs, la documentació permet evidenciar l'existència de dos bàndols que, com veurem més endavant, tenien també el suport d'una àmplia part de la població i expressaven la fèrria rivalitat entre Gabriel Roca (amb l'adhesió sense excepcions de Josep Mestre) i la resta de regidors ja des dels primers dies de l'ajuntament de regidors vitalicis.

Les discussions en les sessions de l'ajuntament arribaren a ser especialment tenses l'estiu de 1741, quan s'enfrontaren Gabriel Roca i Josep Sans, tots dos persones amb molt de caràcter. En aquella ocasió, Roca protestà per la terna de batlle proposada per la resta de regidors amb motiu del relleu biennal del càrrec, ja que argumentava que l'hauria d'haver presentada ell, com a regidor degà, en comptes de Verniol.³² Roca proposava una terna alternativa:

Proposta de Joan Verniol: Feliu Garsot, Antoni Berenguer, Joan Pau Martí

Proposta de Gabriel Roca: Joan Grisola, Isidre Benages, Lluís Homdedéu

Els regidors es negaren a aprovar la nòmina de Roca (formada per tres de les persones més influents de la vila, molt addictes a Roca, que lluitaren més endavant per treure fora de l'ajuntament els regidors vitalicis), tret de Josep Mestre, la seva mà dreta al consistori. Finalment, el lloctinent de batlle, per tal d'«*obviar disturbios*», imposà la seva autoritat i proposà uns altres candidats: Pere Sans, Miquel Lloberes i Pau Bassedes, la qual cosa provocà les protestes de Roca i Mestre.

32. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 83r, 10/08/1741.

Les sessions de l'ajuntament devien ser realment molt crispades i sempre s'hi endevina l'enfrontament constant dels dos sectors: Roca i Mestre, per una banda, i Sans, Budí, Ernandes i Verniol, per l'altra. S'han documentat altres discussions, encara. Per exemple, quan es féu evident que diferents clavaris d'anys anteriors encara no havien passat comptes de la seva administració, «*por contemplación de los regidores*», segons que afirmaven les autoritats de Tarragona,³⁴ Roca i Sans no saberen posar-se d'acord en el nomenament dels oïdors de comptes que havien d'auditar els llibres de la comptabilitat municipal. Això passava l'estiu de 1742, però aquelles setmanes ja havia esclatat un altre cas que estengué la divisió de l'ajuntament a la resta de la vila.

El conflicte pel trasllat del convent dels religiosos agustins

La construcció del santuari de la Mare de Déu del Camí sobre l'antiga ermita extramurs, feia uns quants anys que comportava desavinences entre diverses parts, a causa del trasllat del convent dels frares agustins al nou edifici. A mitjan juliol de 1736, el prior del convent de Cambrils manifestava als regidors de la vila el seu desig de traslladar la comunitat a una altra ubicació, bo i al·legant que el monestir, situat a tocar de la riera, estava massa exposat als embats de les rierades i ja l'havien hagut d'abandonar temporalment diverses vegades. Els religiosos justificaven la voluntat de continuar al poble exhibint la seva labor d'assistència als moribunds i agonitzants i proposaven de mudar el convent a l'ermita del Camí, que llavors s'estava reedificant. Els regidors d'aleshores, amb Vicenç Forés al capdavant, accediren gustosament a la petició dels frares sense consultar-ho amb el rector de la parròquia, ja que es consideraven patrons de l'ermita. Tot i que la cessió de l'ermita del Camí a la comunitat agustina es féu el 27 de juliol, calgué esperar fins a tres anys per fer-la efectiva, ja que la concessió no fou del gust de tothom i provocà «difarens debats a esta vila».³⁵

En efecte, el rector Josep Anton Peirí havia interposat un plet contra els religiosos, que havia d'enfrontar la comunitat de preveres de l'església parroquial amb el prior i els religiosos agustins de Cambrils. Al mateix temps, el batlle Pau Ribes i tres exregidors de l'any 1738 intentaren impedir el

33. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 90r.

34. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 69r, 02/02/1739.

trasllat dels religiosos. La nit del 2 de febrer de 1739, fou convocada una sessió d'urgència a l'ajuntament, en què assistiren vint-i-set veïns del poble, i acordaren de revocar la donació de l'ermita i assumir el plet del rector contra els frares, alçat a la Cúria Eclesiàstica de Tarragona.³⁶

Amb l'entrada del nou ajuntament, al cap de pocs dies, els frares s'afanyaren a obrir una negociació. El 5 d'agost, l'ajuntament i la comunitat agustina acordaren signar un pacte,³⁷ amb el qual l'ajuntament aconseguí un conjunt important de beneficis socials:³⁸ la protecció de l'ermita (als afores de la vila, es trobava exposada a robatoris i furts); l'enaltiment de la religiositat local (que seguia un protocol oficial definit per uns dies i uns actes concrets) i, especialment, de l'adoració a la Mare de Déu del Camí; l'ensenyament gratuït (en observança de les disposicions testamentàries del canonge Andreu Foix, que havia estat l'artífex impulsor de la construcció del santuari); l'assistència social (cura dels malalts, enterrament gratuït, disponibilitat de confessors); la reversió de les rendes a la societat (compra de la carn a la carnisseria pública, rendes per sufragar les obres de l'ermita o l'hospital, compromís de revendre les pletes, etc.); l'adquisició del convent vell de la Mare de Déu de Gràcia, i la reafirmació del patronat sobre l'ermita del Camí (en litigi amb la parròquia).

L'any següent es reemprengueren les disputes per la titularitat del santuari del Camí. La comunitat de preveres de la parròquia no estava disposada a acceptar que els regidors detinguessin el patronat de l'ermita i, encara menys, que hagués passat a mans d'un orde conventual. L'agost de 1740, els regidors, ara ja amb els flamants títols vitalicis, nomenaren dues persones per administrar les obres de l'ermita, que havien estat aturades durant un temps.³⁹ L'elecció dels dos caixers comportà un debat entre el regidor Roca i els de l'altre bàndol. L'any següent, se'n triaren altres dos més, però novament el regidor degà no ho acceptà.⁴⁰ La proposta de Roca, que feia força amb el rector Josep Anton Peirí, era que els diners recollits per a la construcció del santuari fossin dipositats a la Cúria Eclesiàstica de Tarra-

35. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 70r, 18/04/1739.

36. Els frares signants foren: Pròsper Guimet (prior i lector), Agustí Oliver (superior), Agustí Sagués (predicador), Gabriel Garcia, Simplicia Ballester, Jaume Piquet, Salvador Esquerrà, Josep Balis, Maties Abat, Agustí Maranges i Nicolau Beira.

37. ACA, Reial Audiència, *Diversorum*, reg. 216, f. 245v-252v, 01/10/1739.

38. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 78v, 25/08/1740.

39. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 82r, 07/03/1741.

gon. Finalment, el capità general del Principat hagué d'intervenir per nomenar dues persones encarregades de l'administració de les rendes de l'obra.⁴¹

A partir de 1742, es mirà d'aclarir aquest afer per la via legal. Durant els mesos de primavera, s'efectuaren diversos interrogatoris davant notari als homes més vells del poble: s'intentava esbrinar l'origen del patronat municipal sobre l'ermita del Camí. D'una part, els regidors vitalicis Sans, Ernandes, Budí i Verniol defensaven el patronat municipal. Asseguraven que l'ermita no actuava com a parròquia i que mai no s'hi havien administrat sagraments. A més, defensaven el dret dels regidors de Cambrils de poder nomenar els ermitans sense la intervenció del rector de la parròquia.⁴² L'altre bàndol, defensat pel regidor Roca, assegurava que el patronat de l'ermita del Camí pertanyia a l'arquebisbe de Tarragona i, en conseqüència, l'administració corresponia exclusivament al rector. No obstant això, els regidors haurien col·laborat sempre amb el rector en l'administració de l'ermita, «*solamente parte para mover la pía devoción de los fieles individuos*».⁴³ També afirmaven que l'ermita feia les mateixes funcions que la parròquia: s'hi havien celebrat misses i funerals, la publicació dels matrimonis, el viàtic i l'administració de la penitència i la comunió pasqual. En aquest bàndol a favor del rector trobem moltes de les persones més acabalades de la vila, «*los hombres de más distinción, intelligensia y consideración del Pueblo*»,⁴⁴ pròxims al regidor degà: l'advocat Pere Soler, el comerciant Josep Giol i els propietaris Joan Homdedéu, Isidre Benages, Josep Martí i Joan Grisola.

El maig de 1742, la Reial Audiència demanava als regidors noves explicacions sobre el trasllat del convent,⁴⁵ les quals convenceren les autoritats reials, que permeteren de continuar endavant les obres del convent. El mes de setembre, es reobrí el debat a petició dels frares agustins i es repetiren els interrogatoris, ara amb acusacions directes.⁴⁶ Alguns veïns declararen que Benages, Giol i Soler no eren nascuts a Cambrils i que, per tant, no podien donar fe de la memòria oral que pretenien transmetre. A més, Josep Giol i Pere Soler foren acusats de retenir una quantitat important de diners

40. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 86v, 07/10/1741.

41. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 29/03/1742.

42. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 05/04/1742.

43. Ídem.

44. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 29/05/1742.

45. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 07/09/1742 i 09/09/1742.

de l'administració de les obres de l'ermita sense haver-ne donat comptes. Entenem que bona part d'aquests diners s'haurien recollit abans del trasllat dels agustins a l'ermita del Camí i estarien retinguts a l'espera de resoldre el plet. Encara més, es deia que Soler era parent del rector de la parròquia i la seva filla estava casada amb el fill gran de Josep Giol, i que, per tant, els seus testimoniatges podien ser parcials. També Joan Grisola era parent del rector, per la qual cosa «*todos juntos son muy apasionados al cura y comunidad de presbíteros y los peores contrarios que tienen los religiosos agustinos*» i deien que «*son la gente de más rumbo de dicha villa*» i «*personas de carácter y más garbosas*». Al cap de mig any de litigis, aquests veïns decidiren parlar sincerament, potser expressant l'opinió popular, ja que afirmaven que no estaven amb cap de les parts: «*tanto nos estimamos que sea la hermita del cura y comunidad de presbíteros como de los religiosos Agustinos de dicha villa.*»⁴⁷

D'altra banda, Soler, Giol, Grisola i altres podrien haver pressionat alguns veïns perquè declarassin en contra dels declarants presentats pels frares agustins. A l'abril, dos veïns havien afirmat d'uns altres declarants que «*están tenidos por todo el Pueblo y de todos quantos los han tratado, por hombres rudos, illiteratos, idiotas e insensatos, que ni leher ni escribir saben, por ser gente vulgar y ordinaria*».⁴⁸ Al setembre, uns altres veïns, cridats pels frares, no entenien com s'havien arribat a dir aquestes paraules, ja que les consideraven «*términos de doctores*», possiblement induïts pels interessats.⁴⁹

Finalment, el Consejo de Castilla desestimà les protestes de la comunitat de preveres i aprovà la donació de l'ermita als religiosos. En conseqüència, els arrendataris de les terres propietat de l'ermita havien de satisfer les rendes endarrerides a la comunitat de religiosos, que les posseïen en ple dret.⁵⁰ Però els regidors no aconseguien trobar els llibres de comptabilitat, sinó tan sols dos llibres d'entrades i sortides de 1731 i 1732 localitzats a l'arxiu de la Casa de la Vila. Els frares agustins creien que algú «*oculta, retiene y encubre el citado libro de asiento y demás papeles*» i decidiren consultar la Cambra Apostòlica, a Madrid.⁵¹ Sense aquests diners deguts no

46. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 07/09/1742 i 08/09/1742.

47. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 05/04/1742.

48. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 08/09/1742.

49. ACA, Reial Audiència, *Diversorum*, reg. 219, f. 156r-159r, 18/09/1742; i AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 15/10/1742.

50. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 22/01/1743.

es podien reprendre les obres del santuari, però els deutors no volien pagar fins que no es resolgués del tot el litigi amb la comunitat de preveres. La perseverança del rector Josep A. Peirí el portà a apel·lar al papa, però el Consejo de Castilla considerava provat documentalment el patronat que l'ajuntament tenia sobre l'ermita i manà que continuessin les obres segons una reial cèdula del 10 d'abril de 1743.⁵² En aquesta decisió degueren jugar un paper important les representacions del prior Pròsper Guimet i el predicador Jaume Piquet, del mateix convent. De fet, les gestions de Guimet a Madrid no només tenien a veure amb el trasllat del convent, sinó també amb la confirmació dels títols dels regidors vitalicis.⁵³

De nou, quan els frares volgueren arrendar les pletes, que eren propietat de l'ermita, el rector continuà defensant la seva tesi amb nous arguments. Ell interpretava el decret reial de manera que els frares agustins serien usufructuaris de les rendes i dels emoluments de l'ermita, però no pas propietaris de les seves possessions (ermita, hostal, hort i pletes).⁵⁴ En conseqüència, el rector, suportat per arguments jurídics, demanava que la comunitat religiosa presentés fiances suficients per poder percebre aquelles rendes. El lloctinent del batlle de Cambrils, Antoni Berenguer, declarà que compliria el que deia el decret reial, però estava preocupat perquè el prior del convent agustí no volgué estendre-li cap còpia.⁵⁵ Encara a finals de 1744, els regidors no sabien on trobar els diners recaptats feia uns anys per a l'obra de l'ermita.⁵⁶ Tot i que desconeixem com evolucionà el cas, el cert és que la comunitat de frares restaren a l'ermita del Camí fins que van abandonar-la a finals de segle, just quan s'havien finalitzat les obres. En paral·lel amb aquest cas, el bàndol dels benestants de la vila lluitava per reunir els vots i els diners suficients per fer fora els regidors vitalicis de l'ajuntament.

51. ACA, Reial Audiència, *Diversorum*, reg. 219, f. 230r-234r, 10/04/1743.

52. AHT, Manuals notariais de Riudoms, reg. 5483, f. 113r, 03/07/1742.

53. AHT, Manuals notariais de Reus, reg. 4789, f. 97r, 10/06/1743.

54. AHT, Manuals notariais de Reus, reg. 4789, f. 79r, 19/05/1743.

55. El fill del difunt Josep Giol, que havia estat bosser de l'obra, assegurava que el seu pare havia dipositat els diners a la taula de Tarragona feia dos anys (AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5298, f. 137v-138r, 03/11/1744).

El descontentament popular

Les conseqüències ocasionades per la compra de càrrecs vitalicis resultaren negatives per a molts governs municipals del país, ja que s'hi introduïren elements de despotisme, corrupció i abús de poder. L'aferrament al càrrec, legítimat per la possessió del títol mitjançant la seva compra, era contrari al mecanisme habitual de rotació anual dels càrrecs municipals establert per la Nova Planta, pel qual l'oligarquia local tenia assegurada la reproducció en el poder. En conseqüència, Felip V no tardà a donar per finalitzada l'oferta de càrrecs en venda, el 24 de novembre de 1741. Ara bé, la monarquia no retornaria els diners pagats pels compradors dels càrrecs, sinó que haurien d'ésser els mateixos veïns que haurien de sufragar íntegrament el rescat de les regidories a fi de retornar al sistema anterior de renovació anual. Abans, però, els veïns havien de consentir la revocació o *tanteo* dels càrrecs municipals mitjançant una votació davant notari i amb el permís del batlle. La bestreta dels regidors no podia ser satisfeta, doncs, de les arques municipals ni de la venda de patrimoni comunal, sinó de la contribució ciutadana. Com és evident, això creà molts conflictes, ja que no tothom voldria o seria capaç de pagar. Torras diu que, al final, prevalgué «el fet que els regidors que ocupessin els càrrecs després de la desposseïció dels vitalicis renunciessin a la meitat del seu salari per anar pagant d'aquesta manera els deutes contrets».⁵⁷ Aquest fou el cas, per exemple, de Reus,⁵⁸ on la devolució dels capitals abonats pels vitalicis s'havia de fer a càrrec dels salaris dels regidors, la qual cosa comportà la rebaixa de les nòmines de vint-i-dos individus.⁵⁹

Els conflictes sovintejats entre els regidors de Cambrils i el seu trasllat a l'opinió pública motivaren aviat que un grup de veïns proposessin de dur a terme el rescat de tots els càrrecs vitalicis. Això succeïa a la primeria de 1742, és a dir, poques setmanes després que el rei tanqués l'aixeta de la venda de càrrecs. Aquests primers moviments provocaren el malestar dels regidors Sans, Ernandes, Budí i Verniol, que recorregueren al rei perquè els confirmés

56. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim...*, p. 315-316.

57. La substitució dels regidors vitalicis de Reus fou ordenada per una cèdula reial del 14 d'octubre de 1749: Josep MORELL, *El municipi reusenc en el Set-cents*, Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1991, p. 60.

58. ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 206 i 207; Jordi ANDREU, «El segle XVIII», a *Història General de Reus*, Reus: Ajuntament de Reus, 2003, vol. II, p. 377-378.

els seus títols.⁶⁰ En canvi, Roca, amb el suport de Mestre, començà a prendre posicions per al seu bàndol. Es dona la circumstància, doncs, que dos regidors vitalicis encapçalen l'operació per al rescat de les regidories, la qual cosa evidència la trama en contra del nucli dur de l'ajuntament.

Els dos regidors detractors sol·licitaren al capità general el permís «*para juntar de tres en tres los individuos de aquella villa en casa del escrivano que elixieran, para dar ante él su voto en asumpto al tanteo de Regidores*».⁶¹ El permís els fou concedit el 5 de juny, però, quan arribà el dia de prendre els vots dels veïns, el 6 de juliol, els regidors del partit de Sans, amb el suport del batlle, «*hizieron por todos los medios á los vecinos de ella las persuaciones y suxestiones que pudieron para que fuesen contrarios a dicho tanteo, haviéndoles en tal manera amedrentado que ninguno no se atrevía ir a casa del escrivano para el fin requerido, aunque tenían deseos y ánimo de hazerlo*».⁶² De fet, es troben comportaments similars en altres localitats properes, com ara Reus, on molts veïns rebien pressions dels regidors vitalicis «*por sobornos y amenazas que estos hazen, se excusan algunos de dichos vezinos en ir a dar su voto*».⁶³ En aquesta ciutat, era regidor vitalici el notari Josep Blanxart, que al mateix temps aconsellà Roca diverses vegades sobre l'afer del *tanteo*.

Les actuacions il·lícites dels regidors cambrilencs no evitaren que, el 29 de juliol, el notari Josep Pàmies pogués presentar les adhesions de dos-cents setze veïns, «*la mayor y más sana parte del Común de dicha Villa de Cambrils*», per fer-les arribar a Madrid a favor de la revocació dels regidors vitalicis.⁶⁴ Almenys dues terceres parts dels caps de casa de Cambrils es posicionaren a favor del *tanteo* dels regidors.⁶⁵ Els signants estaven encap-

59. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 08/02/1742.

60. ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 206, 17/08/1742.

61. Ídem.

62. Jordi ANDREU, «El segle XVIII», a *Història General de Reus...*, p. 377-378. A Reus obtingueren el permís per fer el *tanteo* dels regidors el 24 de desembre de 1748, prop d'un mes després de la destitució dels regidors vitalicis de l'Ajuntament de Cambrils.

63. AHT, Manuals notariais de Reus, reg. 4788, f. 78r, 29/07/1742.

64. L'any 1742, a la vila de Cambrils hi havia 296 veïns, segons declararen davant notari el vicari Rafel Parés i el cobrador del cadastre, Joan Pau Martí (AHT, Manuals notariais de Reus, reg. 4788, f. 105r, 19/09/1742). És possible que aquesta xifra no sigui del tot completa, ja que el 1746 es comptabilitzaren 364 veïns (AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5299, f. 108r-109r, 02/12/1746), 327 veïns el 1747 (AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5299, f. 23r-29r, 18/02/1747) i 386 veïns el 1759 (AMCAM, Censos, Cens de 1759). Per tant, el nombre de signants a favor del *tanteo* devia rondar el 60% de la població.

çalats pels regidors Roca i Mestre i, sorprenentment, pel batlle Francesc Mir, que, segons una carta del corregidor de Tarragona, Leandro de Snoucq, hauria contribuït a intentar avortar l'operació ciutadana. Probablement, dient això el corregidor confonia el batlle amb el seu lloctinent, Pau Bassedes, aquest posicionat més aviat amb el bàndol de Sans.

En efecte, quan a mitjan agost el governador Snoucq denuncià la situació que es vivia a Cambrils al capità general de Catalunya, marquès de la Mina, afirmava que els regidors havien abusat de la «*candidez y ignorancia*» del lloctinent de batlle Pau Bassedes. Aquest hauria presentat dotze individus del poble perquè aprovessin, davant notari, la gestió del govern dels regidors vitalicis: «*hombres de toda confianza y que en su empleo han cumplido verdaderamente con su obligación*». ⁶⁵ A més, vint-i-set veïns més es declararen contraris al *tanteo* i firmaren un document de suport als regidors del bàndol de Sans, on es nomenava un procurador a Madrid per representar-los davant la cort i demanar-hi la confirmació dels càrrecs dels regidors. ⁶⁶ Segons el corregidor, totes aquestes reunions haurien estat il·legals, ja que no disposaven del permís de les autoritats i, en conseqüència, manà empresonar Bassedes a Tarragona.

Les declaracions i la presa de firmes dels veïns afectes als quatre regidors vitalicis tingueren lloc entre el dissabte 4 i el dimecres 8 d'agost de 1742 al convent de la Mare de Déu del Camí, davant del notari riudomenc Josep Roger (que anteriorment havia treballat d'escrivent a Cambrils). ⁶⁷ Els declarants feren constar la seva confiança en el govern dels regidors Sans, Ernandes, Budí i Verniol, bo i estimant que aquests havien exercit correctament el càrrec. En destacaven la bona gestió en la redempció d'un censal històric de 5.000 lliures, ⁶⁸ «*lo que jamás sus antecesores habían hecho*». ⁶⁹ S'oposaven al *tanteo* que intentaven dur a terme els regidors Roca i Mestre i «*sus sequazes*» perquè resultaria car per als convilatans. En efecte, aquí veiem un dels principals arguments al·legats pels regidors davant de la població i que utilitzaven com a escut de defensa: la recuperació dels càrrecs polítics alienats implicava la reintegració del seu cost inicial als com-

65. ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 206, 05/08/1742.

66. Ídem.

67. Ídem.

68. Aquest censal era propietat de Josep de Castellví i s'hi incloïen diverses pensions endarrerides. El 2 de març de 1741, s'havia acordat amb el censalista la lluïció del cens, a pagar en quatre anys (AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 81r).

69. ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 206, 05/08/1742.

pradors a càrrec de les contribucions dels veïns signants. Evidentment, no tothom estava disposat a costejar-ho, ja que aleshores les economies domèstiques estaven prou castigades de «*débitos á particulares como de censos y otras necesidades anuales*».⁷¹

Al mateix temps, s'evidenciava obertament el rebuig al bàndol de Roca, perquè els declarants temien que el regidor degà aconseguís fer entrar a l'ajuntament els seus amics, «*que es el blanco a que se dirigen todas sus acciones*».⁷² Uns altres declarants no dubtaren de testificar que:

*sacados dichos quatro Regidores actuales [...] bolvería dicho Roca á interesarse a que fuessen regidores sus sequasses y con esto tener continuamente al Pueblo una continua parcialidad como antes, que es el fin que se dedica todo su cuidado principalmente en el dicho tanteo, y es cierto por haverlo visto nosotros dichos declarantes que para salir con su empeño assí él como sus particulares no han reparado atropellar algunos para que fuesen a dar el consentimiento y voto sobre dicho tanteo, mandándoles algunos con amenassas, otros con promesas y a otros con penas.*⁷³

Aquest paràgraf exposa amb tota contundència l'enfrontament obert dels dos bàndols polítics. La sol·licitud del rescat de les regidories comptava amb un grau de suport popular evident i estava encapçalada per les classes més benestants de la vila: terratinents, comerciants i gent d'oficis. En altres localitats els gremis urbans jugaren el paper d'oposició contra els ajuntaments, tal com han assenyalat, per exemple, les recerques de Torras Ribé o Enric Tello. A Cambrils, però, no fou així, sinó que les protestes foren liderades per l'oligarquia benestant, que aconseguí arrossegar bona part de la població. En efecte, la classe benestant, que detenia el poder local abans d'aquest període, ara reclamava tenir-hi accés de nou. Al mateix temps, aquelles classes socials més dinàmiques econòmicament, involucrades en les cadenes productives i comercials del mercat de l'aiguardent (grans viticultors, fabricants, comerciants, mariners, carreters, boters, etc.), tampoc no veïen amb bons ulls el govern dels vitalicis i donaren suport als grans terratinents que lideraven la protesta.

70. Ídem.

71. ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 206, 04/08/1742; i 09/08/1742.

72. ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 206, 03/08/1742.

En canvi, una altra part de la població, potser de condició més modesta segons es desprèn dels pocs noms documentats, aprovava la gestió dels regidors vitalicis i temia el retorn del grup dominant anterior a aquest període. En aquest bàndol era evident la col·laboració dels religiosos agustins. Nogensmenys, els regidors vitalicis havien apostat perquè els frares poguessin establir-se a l'ermita del Camí, tot i les protestes de la comunitat de preveres de la parròquia. El prior del convent, el pare Pròsper Guimet, no dubtà d'escriure al rei per demanar la perpetuació dels quatre polítics.⁷⁴

Ara bé, mentre que els uns acusaven Roca d'haver amenaçat la gent perquè acudís a firmar massivament per al *tanteo* dels regidors, els altres denunciaven les pràctiques d'aquests últims per dissuadir el bàndol contrari. De fet, dies abans els regidors iniciaren una campanya dissuasòria entre alguns veïns. Així, el pagès Josep Monet declarava que la nit del 7 d'agost, el regidor Antoni Budí anà a cercar-lo expressament a casa per menar-lo al convent de la Mare de Déu del Camí. Allà trobà un notari i diverses persones que li preguntaren si havia firmat a favor del *tanteo* a casa de Gabriel Roca.⁷⁵ Monet els respongué que no podia firmar, ja que el cap de casa era el seu pare, però que ell consentia que l'incloguessin en l'acta de suport als regidors. Altres persones firmaren perquè els deixessin tranquils, ja que, de fet, el seu nom apareix indistintament tant en l'acta de suport als regidors com en la sol·licitud de *tanteo*. Altres veïns, en canvi, no dubtaren de defensar coratjosament Roca davant dels regidors presents al convent, no sense haver de sentir algunes increpacions. I altres, encara, declararen obertament que havien firmat per *tantejar* tots els regidors, inclosos Roca i Mestre. Afloren, d'aquesta manera, diverses posicions populars enfront del conflicte que havia esclatat.

Els partidaris de Roca arribaren a dir que les persones que havien firmat a favor del govern de la resta de regidors eren, en bona part, parents d'aquests, «*errados de sus casas, otros gente sencilla y muy pocos que sean cabezas de familia, pero todos gente miserable*».⁷⁶ De fet, un repàs de la llista dels vint-i-set veïns documentats com a favorables als regidors, mostra que la majoria eren pagesos, en bona part masovers, mossos i jornalers. Només hi havia un mariner i cinc artesans, bo i sense tenir en compte que alguns d'ells també havien votat a favor del *tanteo*.

73. ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 206, 03/07/1742.

74. ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 206.

75. AHT, Manuals notariais de Reus, reg. 4788, f. 112r, 19/09/1742.

Finalment, a mitjan setembre, Pere Soler, Joan de Peirí, Josep Giol, Joan Grisola, Miquel Bassedes i Josep Roca, aleshores potser els més acabats de la vila, acordaren de satisfer dels seus propis cabals el cost de redimir els càrrecs.⁷⁷ Afegien que «*los actuales regidores van dissipando y malgastando los efectos y propios de dicha Universidad, siguiendo y moviendo pleytos voluntarios y otras cosas que redundan a beneficio de ellos, que son los motivos que nos obligan en ofrecer este adelantamiento*».⁷⁸ Els pagadors esperaven recuperar els diners a partir dels cabals municipals, ja que havien assegurat que no gravarien els veïns amb cap tribut extraordinari. Aquest mètode de finançament, però, no estava permès per la Reial Audiència.

Arran de totes aquestes trifulgues, Gabriel Roca fou cridat a Barcelona a finals d'agost.⁷⁹ Des de la Reial Audiència s'efectuaren diverses visites a Cambrils per valorar el conflicte *in situ*. Tot i que no coneixem les seves determinacions, el primer intent de rescatar els càrrecs municipals fou avortat. A partir de l'any següent, el regidor degà fou apartat del càrrec; és possible que fos acusat d'aixecar els ànims de la població en contra de l'ajuntament. En conseqüència, el 20 de gener de 1743, Pau Bassedes, defensor de la gestió dels regidors, fou promogut a batlle,⁸⁰ però morí al maig. Aquell mes, els juristes de la Reial Audiència examinaren els testimonis que presentà Roca per a la seva defensa⁸¹ i, encara al maig de l'any següent, demanaren altre cop els llibres de privilegis i altres documents sobre la castlania.⁸² Roca havia perdut la lluita contra la resta de regidors pocs mesos abans de morir.

Canvis en l'ajuntament

Després que Roca fos bandejat de l'ajuntament, bo i restant la seva plaça vacant durant tot l'any 1743, la facció dels cambrilencs detractors no deixà de lluitar per la revocació dels regidors vitalicis, i més quan Josep

76. AHT, Manuals notariais de Reus, reg. 4788, f. 110r, 19/09/1742.

77. Ídem.

78. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 24/08/1742.

79. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 20/01/1743.

80. AHCB, Reial Audiència, 6.A.I-2, f. 32r, 13/05/1743.

81. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 98r, 28/05/1744.

Sans es posicionà com el nou regidor degà.⁸³ Un centenar de veïns es mobilitzaren el juny d'aquell any per expulsar legalment els regidors. El *tanteo* dels regidors es valorava en 15.698 rals de billó i 22 maravediosos, que havien de ser satisfets en un termini de deu dies. El dipòsit es féu efectiu el 20 de juliol a la taula de Tarragona per Antoni Sangenís, Bernat Lloberes i Josep Giol,⁸⁴ en part gràcies a la bestreta de 500 lliures que facilità el rector, mossèn Josep Anton Peirí.⁸⁵ Els veïns firmants acordaren pagar-li les pensions del censal creat (92 lliures anuals) a partir de la venda de les brises de les veremes, amb la finalitat de «*redimir el censal que havían tomado dichos particulares para redimirle del yugo y esclavitud de tener perpetuos regidores*».⁸⁶ Això no agradà al prior del convent de la Mare de Déu del Camí, que reclamava el producte d'aquestes brises per a l'obra del santuari, com bé li corresponia. De fet, en l'acord de cessió de l'ermita a la comunitat agustina, el juliol de 1736, es preveia que els veïns poguessin aportar voluntàriament el producte de les brises per al finançament de l'obra del santuari.⁸⁷

Aquests nous successos generaren desconfiança i preocupació en les autoritats superiors borbòniques que, abans de res, volien evitar un enfrontament civil a la vila, al mateix temps que no devien aprovar el mètode de finançament de mossèn Peirí. La Reial Audiència reprengué els regidors que «*en adelante escaseen semejantes procedimientos turbativos de la paz y unión de los vezinos de la villa*».⁸⁸ En conseqüència, tant el dipòsit fet a la taula de Tarragona com el censal de mossèn Peirí foren cancel·lats per una reial ordre del febrer de 1744.⁸⁹ Mentrestant, moltes poblacions de la rodalia havien pogut recuperar els càrrecs municipals mitjançant els *tanteos*. L'any 1742, foren el Perelló, Riudecanyes i Pratdip; Constantí i Riudoms el 1743, i Montbrió i Vila-seca el 1744.⁹⁰ En el cas de Constantí, també s'havien

82. Una vegada traspassats els regidors Roca i Verniol el 1744, l'ajuntament s'estructurà de la manera següent: Sans era el regidor degà, Ernandes el regidor segon, Budí el tercer i Mestre el quart, mentre que les dues darreres places foren ocupades per regidors de nomenament anual.

83. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5298, f. 19r-20r, 09/02/1744.

84. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5297, 14/09/1743; i Manuals notariais de Reus, reg. 4789, f. 109r, 17/07/1743.

85. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5298, f. 43v-44v, 16/02/1744.

86. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5298, f. 42v-43v, 14/02/1744; i f. 43v-44v, 16/02/1744.

87. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5298, f. 19r-20r, 09/02/1744.

88. Ídem.

89. ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 206 i 207.

donat desavinences entre els veïns i fou necessari de trametre-hi un agutzil del corregiment per vigilar les votacions del *tanteo*.⁹¹

El juliol de 1744, moria el regidor Joan Verniol i Gabriel Roca traspas-saria al mes de novembre. Ara, les vacants deixades ja no estaven a la venda i, mentre perduraren la resta de càrrecs vitalicis (encara fins al 1748), la Reial Audiència nomenà cada any dos nous regidors per ocupar els llocs cinquè i sisè.⁹²

1744: Nicolau Sangenís (en substitució de Joan Verniol)⁹³

1745: Josep Verniol major, Josep Bassedes major

1746: Pere Joan Roca, Miquel Bassedes menor

1747: Nicolau Sangenís, Ignasi Figueres

1748: Josep Verniol, Josep Vilalta

Tant Josep Verniol com Nicolau Sangenís –aquest darrer de forma ambigua– havien donat suport a la gestió dels regidors vitalicis del bàndol de Sans l'any 1742. Sans, Budí, Ernandes i Mestre continuaren exercint els seus càrrecs perpetus i, de retruc, havien aconseguit posicionar persones favorables als seus interessos per completar la nòmina de regidors de l'ajuntament.

Més intents de revocació dels regidors vitalicis

Esperonats pels resultats obtinguts en el darrer intent de *tanteo*, l'any 1746 s'esdevingué una nova iniciativa, també infructuosa. Aquesta vegada els principals instigadors foren Bernat Lloberes, Pere Lloberes,⁹⁴ Joan Pau Martí i Pau Folc, liderats pel doctor en drets Pere Soler i son fill. Els regidors consideraven que aquestes persones actuaven «*procediendo en esto turbativamente y con modo irregular, que turban la paz y unión de los vecinos*», i recordaven que el rei havia prohibit, a finals de juny de 1743, que els cambrilencs poguessin aplicar procediments de *tanteo* contra els regidors vitalicis.⁹⁵

90. ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 206, 17/08/1742.

91. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5300, f. 6v-7v, 28/01/1749.

92. AMCAM, Títols de càrrecs, 27/07/1744.

93. Pere Lloberes era un dels dos apotecaris de la vila; l'altre era el regidor Josep Sans.

94. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5314, f. 78r-79r, 22/09/1746.

La tarda del 22 de setembre de 1746, l'ajuntament en ple, encapçalat per Josep Sans i juntament amb el secretari Antoni Sangenís, compareguren a casa del notari Gabriel Calbet, al carrer de l'Hospital, que era el responsable de recollir els vots populars del *tanteo*. A més del notari, hi trobaren Josep Borràs i Joan Pau Martí, dos pagesos forts, entre d'altres persones. El motiu de la visita fou reclamar al notari les firmes que durant tres dies hi havien dipositat discretament diversos veïns. Calbet confessà que havia redactat un poder general firmat per cent trenta persones per tal d'expulsar els regidors, tot i que sense haver recorregut pròpiament al procediment del *tanteo*, i afirmà que el document era ja de camí cap a Madrid.⁹⁶ Davant aquestes explicacions, Sans es posà molt nerviós, «*de suerte que causó grande alvaroto*», i començà a remenar els papers de la taula del notari, el seu llit i, fins i tot, entre la roba tot cercant-hi la documentació. La situació es tranquil·litzà quan s'hi presentà un oficial de les esquadres del batlle de Valls que es trobava casualment a Cambrils.

Els veïns favorables al *tanteo* dels regidors sol·licitaren permís al rei, amb la intermediació del procurador Salvador Pujals, resident a Madrid, per dur-lo a terme «*de expensas de su propio dinero para no gravar los caudales del común*».⁹⁷ Sembla que els esforços dels partidaris de revocar els regidors vitalicis no foren nets del tot: el notari Calbet podria haver falsificat algunes firmes per tal d'assolir el mínim exigít, ja que alguns veïns denunciaren que se'ls inclogués en el document de poder sense el seu consentiment i aprovació.⁹⁸

De nou, durant els primers dies de 1747, prosseguí l'intent de recollir signatures per al rescat dels títols. Aquesta vegada es comptà amb la intermediació d'un notari forani, Carlos Serrano Aparicio, escrivà de Tivissa,⁹⁹ i el mateix procurador Salvador Pujals. Al llarg de la primera quinzena de gener, els veïns que desitjaven firmar s'acostaven a casa dels Soler durant el vespre: «*se aquadrillan dichos vezinos en aquellas horas por la villa pareciendo más motín que tanteo*»,¹⁰⁰ s'expressaven molestos els regidors. Un vespre, quan aquests feien guàrdia davant la casa dels Soler, coincidí

95. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5314, f. 80r-81v, 24/09/1746.

96. ACA, Reial Audiència, *Registros*, reg. 466, f. 61r-63v, 25/02/1747.

97. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5299, f. 111r, 07/12/1746; i f. 112r, 08/12/1746.

98. Malauradament, no es conserven els manuals d'aquest notari tivissenc, ja que l'arxiu que els hauria de custodiar, l'Arxiu Comarcal del Priorat, sofrí pèrdues importants de documentació durant la Guerra Civil.

99. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5299, f. 1v-2r, 04/01/1747.

que Josep Borràs anava per entrar-hi.¹⁰¹ Davant les increpacions dels regidors que vigilaven, Borràs contestà que totes aquelles visites nocturnes eren habituals, ja que cada dia es reunia amb Pere Soler una colla de set o vuit amics per passar la vetlla.

Naturalment, aquesta explicació no féu amainar les sospites dels regidors; sobretot, quan el vespre del 3 de gener observaren colles de veïns que anaven pel poble, sense llum, entrant i sortint de la casa dels Soler.¹⁰² Al pas del grup de regidors per la plaça de la Vila (hi anaven Ernandes, Budí i Mestre, acompanyats de dues altres persones), davant la casa dels Borràs toparen amb una «*gran multitud de paysanos murmurando*» i algú els llençà una ceba. Per ajudar a imaginar els esdeveniments, cal tenir present que la manca d'il·luminació dels carrers d'aquella època dificultava molt la visibilitat i incrementava la confusió dels moviments, per la qual cosa el batlle havia manat dur llum durant les nits.

Al llarg dels mesos següents, els regidors acudiren a pràctiques de joc brut per controlar la situació. Per exemple, feia temps que alguns veïns es queixaven dels freqüents retards i de les omissions en l'entrega de la correspondència. És clar, el carter Agustí Moretó confessava que tenia ordres d'ensenyar totes les cartes al regidor Antoni Budí abans d'entregar-ne cap.¹⁰³ Novament, els regidors vitalicis escrivien al rei per demanar que no es permetés el *tanteo*, ja que els que ho sol·licitaven «*no son la mayor ni más sana parte de sus vezinos*», segons que argumentaven.¹⁰⁴ Al començament de 1747, s'havien recollit uns cent quaranta vots a favor del rescat dels càrrecs de regidors, quantitat que no arribava a la meitat dels veïns de la vila (362 veïns, segons aporten els documents d'aquest cas,¹⁰⁵ o 327 caps de família, segons declaraven els del bàndol favorable als regidors després de considerar que la primera llista de veïns contenia diverses imprecisions),¹⁰⁶ molts menys que en l'intent anterior de 1742.

La Reial Audiència consultà aquest afer al tinent de corregidor de Montblanc, Josep de Castellví Ferran,¹⁰⁷ que assegurava conèixer bé la rea-

100. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5299, f. 5r, 12/01/1747.

101. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5299, f. 1r, 04/01/1747.

102. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5299, f. 42r, 05/03/1747.

103. ACA, Reial Audiència, Registres, reg. 466, f. 61r-63v, 25/02/1747.

104. Ídem.

105. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5299, f. 23r-36r, 18/02/1747.

106. Castellví era germà de l'exmilitar austriacista Francesc de Castellví, exiliat a Viena.

litat social de Cambrils. De fet, Castellví, que era advocat, havia assessorat feia anys l'ajuntament cambrilenc en diversos assumptes legals¹⁰⁸ i, a més, la seva família rebia les pensions d'un censal ostentós comprat per la vila. A l'inici del mandat dels regidors vitalicis, la vila arribà a un acord amb ell per redimir el censal i aquesta lluita fou utilitzada pels regidors vitalicis per fer propaganda de la seva gestió econòmica.¹⁰⁹ Doncs bé, Castellví considerava bona part dels firmants del *tanteo* com a gent poc sana, «*de mediana condición y muchos de la ínfima*».¹¹⁰ D'aquesta manera, ¿l'advocat montblanquí expressava les seves simpaties pel bàndol dels regidors vitalicis? El tracte professional que hi havia tingut feia anys, juntament amb un possible alineament ideològic, podrien haver creat uns determinats lligams que li permetien aprovar-los el govern i censurar les pretensions del bàndol opositor, el qual feia una dècada que s'enfrontava contra l'ajuntament d'una o altra forma.

De nou, l'intent de retornar a la situació anterior, a la venalitat dels càrrecs, fracassà i els veïns continuaven dividits. De ben segur que l'alt cost que implicava per als convilatans el reintegrament dels diners pagats al seu dia pels compradors dels càrrecs municipals, tirava enrere molts que haurien volgut veure restaurada la normalitat política a Cambrils, tot i que tampoc no s'han d'oblidar les diferències ideològiques implícites en tots dos bàndols.

La fi de l'ajuntament de regidors vitalicis

Tots els anteriors intents de revocació dels regidors havien fracassat «*por no haberse practicado las diligencias conforme las reglas dadas sobre este assumpto por Su Magd.*»¹¹¹ Al començament de 1748, s'iniciava de nou el procés per recuperar els càrrecs municipals, sota el bàndol liderat per Josep Soler Toda i encapçalat per l'apotecari Pere Lloberes, el boter Miquel Bassedes i els pagesos Bernat Lloberes, Antoni Berenguer i Josep Borràs. El 10 de gener aquests donaven poders al pintor tortosí Pere Simó Gil, que vivia a Madrid, per tal que els representés davant del rei, els ministres i el

107. AMCAM, Llibre de notes, f. 28v.

108. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 81r, 02/03/1741; i Llibre de notes, f. 35r.

109. ACA, Reial Audiència, *Registros*, reg. 466, f. 61r-63v, 25/02/1747.

110. AHT, Manuals notariales de Cambrils, reg. 5300, f. 53r, 20/03/1748.

nunci papal.¹¹² A finals de març, demanaven llicència per reunir els vots dels veïns i, finalment, a finals d'octubre, el grup de veïns detractors reintegrava els 2.250 rals de billó que havia abonat cada regidor vitalici en l'adquisició dels càrrecs.¹¹³ Els diners s'obtingueren dels fons dels mateixos veïns «*sin gravar en cosa alguna al común ni a los propios de la Villa*», aquesta última una via de finançament especialment prohibida per la Reial Audiència.¹¹⁴ De fet, l'11 de setembre, nou persones del bàndol detractor prengueren un censal de 500 lliures a Maria Giol hipotecant-se diverses propietats.¹¹⁵ La resta dels diners devia provenir de fons propis i, potser, de contribucions d'altres veïns. El rescat de les regidories, doncs, anà a càrrec de persones de la classe benestant, aquelles que pogueren permetre's el desemborsament d'aquesta important quantitat de diners. Però, alhora, els membres d'aquesta classe eren els que tradicionalment ocupaven el poder en el govern municipal borbònic.

El corregidor de Tarragona, Melchor de Abarca, envià a Cambrils el seu agutzil major l'1 de desembre per tal d'ordenar al batlle la revocació dels títols vitalicis de Josep Sans, Ramon Ernandes, Antoni Budí i Josep Mestre.¹¹⁶ A la fi, es dugué a terme el cessament dels càrrecs comprats el 1740, els quals foren substituïts temporalment pels regidors que hi havia abans d'ells. El nou consistori provisional es constituí el 14 de desembre amb Josep Verniol, com a regidor degà, i Josep Vilalta, tots dos regidors no vitalicis d'aquell any, així com Francesc Mir, Lluís Homdedéu, Josep Budí i Josep Roca, germà de Gabriel Roca, que eren els regidors anteriors a l'entrada dels vitalicis.¹¹⁷ Els nous càrrecs, però, no foren del gust de tothom. El mateix batlle, Antoni Sangenís, i el sotsbatlle, Manuel Fontanilles, protestaren perquè havia entrat Mir a l'ajuntament, que havia estat batlle els primers anys del període dels regidors vitalicis, però l'agutzil del corregidor no els admeté les protestes.¹¹⁸ En canvi, a la primeria de l'any 1749,

111. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5300, f. 9r, 10/01/1748.

112. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 99r, 29/11/1748.

113. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Los mecanismos del poder...*, 2003, p. 120.

114. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5300, f. 94r, 11/09/1748. Els compradors del censal foren Josep Soler Toda, Miquel Bassedes, pagès, Miquel Bassedes, boter, Bernat Lloberes, Josep Giol, Antoni Berenguer, Josep Borràs, Nicolau Berenguer i Pere Lloberes.

115. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 102r, 01/12/1748.

116. AMCAM, Actes municipals (1706-1750), f. 102v, 14/12/1748.

117. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5314, f. 228r, 17/12/1748.

la Reial Audiència manà degradar les posicions que ocupaven els regidors Mir, Homdedéu i Roca, i aquests protestaren per la maniobra.¹¹⁹

En l'acte de presa dels càrrecs, els regidors manifestaren que no proposarien cap persona emparentada amb els regidors desbancats ni amb els clavaris dels anys anteriors per ocupar els llocs de l'ajuntament. Es tractava d'una declaració que apostava per esborrar els successos del període anterior. Al cap de tres mesos, la Reial Audiència faria el nomenament oficial de l'ajuntament per a l'any 1749. Hi repetia Antoni Sangenís com a batlle i posaren Josep de Peirí com a regidor degà, sens dubte, els homes més acabats del poble, que havien estat acèrrims opositors al bàndol dels regidors vitalicis. D'ara endavant, trobarem molts noms nous a l'ajuntament, regit per una oligarquia constituïda per les famílies benestants de la vila. Aquesta elit local estava formada per l'associació d'interessos entre grans terratinents, pagesos benestants, negociants, advocats i notaris i professionals sanitaris (metges, cirurgians, apotecaris i manescals), que seria habitual durant tot el segle i al llarg del següent.

En una població com Cambrils destacava la preponderància dels pagesos i els terratinents en els seus consistoris, mentre que els artesans i els comerciants hi ocupaven els llocs inferiors i encara hi eren escassos (d'una banda, en consonància amb l'estructura professional de la vila, cada vegada més agrària; de l'altra, era la pràctica comuna en els ajuntaments de l'època). A partir de llavors, Antoni Sangenís es convertí en el principal home fort de la vila. Alhora, s'instal·là un anquilosament de l'estructura política municipal, els episodis de corrupció i conflictes interns foren freqüents, fins i tot més enllà de les reformes promogudes per Carles III el decenni de 1760. A més, esdevingué una pràctica comuna obtenir els càrrecs de batlle i sotsbatlle just l'any després d'haver ocupat les regidories primeres o segones a l'ajuntament.¹²⁰ L'ajuntament va ser utilitzat, doncs, com una talaia per controlar les oportunitats de negoci municipals (arrendaments dels drets, obres, avituallament dels militars, etc.), i, alhora, com un mecanisme de reconeixement social.

118. AHT, Manuals notariais de Cambrils, reg. 5300, f. 5v, 28/01/1749.

119. Aquesta pràctica l'hem detectat en els casos següents (entre parèntesis, el període d'ocupació de la batllia): Isidre Benages (1752-1753), Josep Pallejà (1752-1753), Vicenç Forés Aliern (1754-1755), Joan Planes (1754-1755), Josep Mestre (1756-1757), Josep Sans (1756-1757), Manuel Fontanilles (1760-1761), Francesc Lloberes Bladés (1762-1763), Antoni Sangenís (1762-1763) i Joan Canaldes (1764-1765).

Enfrontament de classes

En tot aquest procés, s'ha pogut observar que el grup opositor als regidors vitalicis, un cop bandejat el regidor Roca, estava encapçalat per gairebé la totalitat de la classe econòmicament més dinàmica de la vila: negociants, terratinents, artesans, mariners. En algunes declaracions, diversos membres d'aquest grup no dubtaren de qualificar els seus contrincants com a gent «*insana*», persones d'ínfima condició i poca classe, i sovint se n'accentuava l'origen humil. Es tractaria de persones que treballaven a jornal, al camp o en tallers, aprenents, mossos i criats, sovint jovent immigrant.¹²¹ La formació dels dos bàndols polítics pot mostrar-nos també un enfrontament de classes entre la població més humil (al costat dels regidors vitalicis i els frares agustins) i la classe benestant, en què trobem les famílies més adinerades de la vila, emparentades amb el regidor Roca, el rector i els preveres.

Aquest enfrontament es feia palès en els arguments adduïts pel bàndol detractor respecte a la legitimitat i la representació política de les classes més populars. Com que no tots els individus eren considerats de la mateixa qualitat, tampoc els seus vots no eren iguals. Es tracta, doncs, d'un exemple del clàssic debat sobre la validesa de la veu popular en qüestions polítiques i econòmiques. Encara més, en les votacions que es realitzaven per al *tanteo*, que consistien a recollir firmes o vots a favor de la causa, es descobriren individus que no eren presos en consideració. De fet, el sistema de representació popular funcionava per famílies, encapçalades per un cap de casa: aquest era la veu i el vot conjunt de tots els membres de la llar. En els casos en què les dones encapçalaven la casa, un fet força habitual a causa de la viduïtat,¹²² aquestes ni tan sols pogueren emetre el seu vot (en canvi, representaven casa seva en els cadastres i les contribucions). Tampoc no donaven el vot els eclesiàstics, representats a Cambrils per la comunitat de preveres i la migrada comunitat de religiosos agustins, a causa del seu fur. Les posicions d'aquest grup, però, ja les coneixem de sobres.

120. El component immigratori és molt important a Cambrils al llarg del segle XVIII, ja que és l'única forma d'explicar l'expansió demogràfica en un poble castigat severament pel paludisme, que hi era endèmic, i el consegüent creixement vegetatiu negatiu fins al darrer quart de la centúria.

121. Les vídues representaven el 10% dels caps de casa de Cambrils l'any 1742.

A més, les llargues nòmimes de veïns recollides per les actes notarials per donar suport a la revocació dels regidors perpetus, posen de manifest l'ocultació d'un col·lectiu tan sovint ignorat i silenciats com són els romanís, altrament dits gitanos. Els diversos censos específics efectuats aquell segle amb finalitats repressives i de control sobre aquesta comunitat, han demostrat la presència important de famílies gitanes a les principals viles del Camp de Tarragona. El 1746 es constata la presència de vint-i-sis persones d'ètnia gitana a Cambrils, repartides en cinc famílies.¹²³ Diverses evidències mostren que eren ben acceptades per la població local, on complementaven les activitats econòmiques amb oficis especialitzats com els d'esquilador i tractant d'animals.¹²⁴ Una altra part de la població, potser la més benestant, era refractària als costums d'aquest grup ètnic. No hem pogut trobar una millor expressió d'aquesta malfiança que aquesta declaració que feren tres veïns de la vila el 1747:¹²⁵

Los Gitanos, estos no pueden llamarse cabessas [de família], porque los gitanos en esta villa ni en otra parte pagan ni han pagado la Real Contribución, ni su contingente personal, ni les dan alojamiento [de soldats], ni sirven por cosa alguna a Su Magestad (que Dios guarde), si bien de molestia á las repúblicas y ser la gente más perdida de las Repúblicas y voladissa, por no tener continua habitación.

La gestió municipal dels regidors vitalicis

Després d'haver ocupat els seients de l'ajuntament durant vuit anys i mig, els regidors vitalicis encara no havien passat cap vegada els comptes de la seva gestió a les autoritats borbòniques, ja que s'entenia que no ho havien de fer fins que no es mudés el titular. De fet, els regidors cambriencs justificaven aquesta circumstància dient que no se'ls havia demanat

122. ACA, Reial Audiència, *Papeles de Su Excelencia*, reg. 235, núm. 10.

123. Sobre aquest tema, vegeu: Roser Puig, «La minoria gitana del Camp de Tarragona a l'Antic Règim», a *Història dels altres. Exclusió social i marginació a les comarques tarragonines*, Tarragona: Centre d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver, 2002, p. 101-126.

124. Es tractava d'Esteve Gaya, Joan de Peirí i Miquel Bassedes (AHT, Manuals notarials de Cambrils, reg. 5299, f. 23r-29r, 18/02/1747).

en cap moment que tanquessin els comptes: «*que ellos han estado y estan siempre promtos á darles [els comptes] y que si no lo han practicado ha sido por no haverlos llamado para dicho efechto el Ayuntamiento*». ¹²⁶ És clar, la interrupció del mecanisme, fins llavors vigent, de renovació anual dels dirigents locals implicava que no s'havien de passar comptes fins que hi haguessin regidors sortints, i, per tant, era fàcil que els regidors vitalicis disposessin de les arques municipals com els plagués.

L'any 1750, quan es passà a efectuar el tancament dels comptes dels anys anteriors, els auditors fiscals de Barcelona no en sabien treure l'entrellat. Les comptabilitats «*se hallaron imperfectas, sin definición ni formalidad de tener echo y completo el cargo y datta* ¹²⁷ *de cada una de ellas en los años respectivos, ni declarado qualquier alcanse que devia resultar en favor o contra la Villa, dexando en descubierto á esta [...]*». ¹²⁸ El 19 de febrer de 1750, el governador de Tarragona nomenà els cambrilencs Francesc Mir i Josep Soler com a oïdors de comptes perquè auditessin al més aviat possible la gestió dels antics regidors vitalicis.

Al mateix temps, la Real Cámara de Castella comissionà un inspector a Cambrils, Andrés Simón de Pontero, que, durant els mesos d'abril i maig, efectuà una auditoria detallada dels llibres de comptabilitat de les arques municipals del període 1740-1748 i intentà «*sosegar las inquietudes suscitadas entre aquellos naturales*». ¹²⁹ Simón de Pontero destapà tot un afer de malversació dels cabals municipals, en el qual estarien implicats els regidors vitalicis. Aviat pogué comprovar que la poca cura en l'anotació de les partides comptables no era només causada per «*floquedad, poco zelo, y omisión*», és a dir, per oblit, desídia o ignorància, sinó també per «*manifiesta ocultación*». ¹³⁰ Els regidors s'haurien apujat els salaris sota el pretext que realitzaven tasques extraordinàries de control dels comptes del clavari i de supervisió d'obra pública:

el aumento voluntario de salarios de veinte libras por cada uno de los Regidores que con título de dietas empleadas en pasar quantas de clavarios, han tomado de los fondos de esta dicha

125. AMCAM, Actes Municipals (1750-1767), f. 106r, 23/02/1750.

126. Antigament, en comptabilitat el càrrec corresponia a les entrades i la data, a les sortides.

127. AMCAM, Llibre de las eixidas de la Vila de Cambrils, reg. 230, f. 55r.

128. ACA, Reial Audiència, Registros, reg. 469, 14/05/1750.

129. AMCAM, Llibre de las eixidas de la Vila de Cambrils, reg. 230, f. 55r.

*Villa como tambien otras veinte y ocho libras más, que con pre-texto de haverse empleado en obras del Común se han apropiado cada un año en perjuicio de los caudales públicos.*¹³¹

Aquest augment de salari també l'havien percebut els regidors que entraven cada any per ocupar les vacants deixades per defunció dels regidors vitalicis Roca i Verniol. Això fa pensar que els regidors actuaren al marge de la llei potser per ignorància o, més aviat, perquè creien que aplicaven correctament una mena de pràctica habitual compartida per la comunitat política local. Ara bé, els excessos anaren més enllà, ja que es cometeren abusos en els cobraments dels tributs. En efecte, els regidors pretengueren eximir-se de la contribució personal del cadastre sense que existís cap capacitat legal per fer-ho, i cobraren de més als veïns per la contribució industrial, precisament aquella que afectava els fabricants d'aiguardent que trobem en el bàndol opositor.

La inspecció comptable establí que els regidors que encara eren vius abonessin les quantitats malversades estimades al nou clavari. Així, Josep Sans i Ramon Ernandes havien de retornar 170 lliures cadascú i Antoni Budí, 32 lliures. Pel que fa als regidors que havien estat anuals, haurien d'abonar l'increment il·lícit de salari que havien percebut pel seu càrrec.¹³² Altres frauds practicats pels regidors perpetus havien consistit en la malversació de les quotes d'entrada pagades pels arrendataris dels drets municipals. Els regidors havien obligat els clavaris «a el disimulo y entrega de fondos de el común para sus fines particulares». L'exregidor Antoni Budí, per exemple, era acusat d'haver retingut els cobraments del cadastre: «para uso y comercio propio, causando por este extravío y retardación de pagos en Tesorería Real, crecidos gastos de discreciones, habiendo executado lo mismo todos los Regidores vitalicios, cobrando por si solos los propios y rentas consejiles».¹³³ L'afer tingué, alhora, conseqüències polítiques. El comissionat Andrés Simón de Pontero féu ús de les seves facultats per nomenar un nou clavari i un nou secretari a mitjan maig i, a finals de juny, dictà unes disposicions sobre com havien d'actuar els clavaris, així com

130. AMCAM, *Llibre de las eixidas de la Vila de Cambrils*, reg. 230, f. 57v.

131. AMCAM, *Llibre de las eixidas de la vila de Cambrils* (1741-1844), reg. 220.1, plec cosit entre els f. 89 i 90; *Llibre de las entradas de la vila de Cambrils* (1741-1844), reg. 232, f. 24r.

132. AMCAM, *Comptes del Cadastre*, reg. 231, f. 20r.

algunes normes generals de funcionament de la comptabilitat municipal.¹³⁴ El juliol de 1752, les ordres de la Reial Audiència recomanaven que el nou clavari havia de ser «*la Persona que ofrezca servirlo por menor salario con la obligación de dar fianzas a satisfacción de dichos Regidores, para la seguridad de los caudales del común*».¹³⁵ D'aquesta manera, el control del govern central sobre les arques municipals que s'imposà als anys seixanta amb la creació de les Junes Locals de Propis i Arbitris, es va percebre més aviat a Cambrils amb motiu dels desordres descoberts per l'inspector Simón de Pontero.

A més, els regidors vitalicis quedaren inhabilitats per a l'arrendament dels drets municipals i de l'ofici de clavari.¹³⁶ Emperò, l'octubre de 1752, la Reial Audiència tornà a habilitar els antics regidors vitalicis perquè poguessin ocupar càrrecs públics.¹³⁷ L'apotecari Josep Sans va ser regidor degà l'any 1756 i batlle de la vila durant el bienni següent, malgrat que una part de la població no li tenia gaire simpatia. Aquesta malfiança es posà de manifest quan, l'any 1750, l'ajuntament de Cambrils demanà permís a la Reial Audiència per contractar un nou apotecari municipal. La petició els fou desestimada per considerar-la «*más fin particular contra Joseph Sans, Boticario, por haver sido Regidor Vitalicio de la misma Villa, por el odio y rencor que años haze reyna en ella, que zelo al bien público de aquellos moradores*».¹³⁸ A més, al·legaven que a la vila ja existien dues botigues d'apotecari, les de Josep Sans i Pere Lloberes, i que, per tant, no en calia cap altra més.

De nou, la inspecció dels comptes de 1749, ara ja fora de l'etapa del govern dels regidors vitalicis, també féu aflorar diverses irregularitats, per la qual cosa «*resulta evidente la mala administración de dichos regidores en el manejo de los caudales de aquel común*».¹³⁹ També els regidors de l'any següent haurien descuidat el cobrament d'alguns arrendaments.¹⁴⁰ En

133. AMCAM, Actes municipals (1750-1767), 17/05/1750 i 24/06/1750. Entre aquestes normes s'incloua el nomenament d'un secretari cada any a triar entre dos candidats i el fet d'acordar dos dies a la setmana per reunir l'ajuntament. Les sessions es fixaren per als dimarts o els dimecres i el dissabte.

134. AMCAM, Memorials, 49, 11/07/1752.

135. AMCAM, Comptes del Cadastre, reg. 231, f. 19r-23r.

136. AMCAM, Llibre d'ordres, reg. 229.1, 04/10/1752.

137. ACA, Reial Audiència, *Registros*, reg. 471, f. 51v-52v, 20/02/1751.

138. ACA, Reial Audiència, *Registros*, reg. 469, 14/05/1750.

139. AMCAM, *Respuesta y salidas a las dudas y reparos que se ofrezcan sobre las quantas de la villa de Cambrils...*, 26/08/1752.

conseqüència, quatre regidors foren suspesos dels seus càrrecs a la primeria de juny de 1750: Manuel Borja (que feia pocs mesos que era a l'ajuntament, ja que havia substituït el doctor Jaume Esteve per defunció),¹⁴¹ Fèlix Boqueres, Josep Corts i Francesc Xaragall.¹⁴² Foren substituïts el 19 de juny per persones amb prou garanties de poder respondre a possibles descoberts en la gestió municipal, segons raonava el comissionat Simón de Pontero.¹⁴³ Els nous regidors triats foren Josep Borràs Grisola, com a regidor degà, Pau Ribes, Vicent Forés fill i Blai Berenguer. Hi restaren Feliu Garsot en segon lloc i Josep Simeon, en sisè. La substitució es féu, doncs, amb membres de la classe més adinerada.

Finalment, el clavari Josep Giol Boqueres fou el darrer perjudicat de tot aquest afer, ja que hagué d'assumir el deute dels regidors de 1741 a 1749 amb la clavaria, que ascendia a més de 1.518 lliures.¹⁴⁴ Encara l'any 1764, Giol devia diners del deute.¹⁴⁵ Al mateix temps, els desordres en la gestió municipal dels regidors vitalicis també tingueren conseqüències financeres, ja que durant el seu mandat no s'havien portat al dia els pagaments de les pensions dels censals. Els regidors de 1750 Garsot i Berenguer, nomenats arran de la inspecció de Simón de Pontero, s'encarregaren d'assistir els creditors, que ara amenaçaven de recórrer a la justícia per cobrar les pensions pendents.¹⁴⁶ El municipi s'abocà així a un crac financer: el capital finançat ascendia a 22.190 lliures, que representaven una pensió anual total de 1.180 lliures.¹⁴⁷ L'estiu de 1750, el municipi devia l'astronòmica quantitat de 41.930 lliures en retards, i els comptables havien estimat que les rendes municipals tan sols produïen 1.748 lliures a l'any un cop descomptades les despeses ordinàries. L'ajuntament hagué d'estrènyer-se el cinturó, bo i retallant despeses, però alguns creditors no tingueren prou paciència,

140. AMCAM, Actes Municipals (1750-1767), 14/03/1750.

141. AHCb, Reial Audiència, 6.A.I-3, f. 70r, 02/06/1750; AMCAM, Títols de càrrecs, 02/06/1750.

142. ACA, Reial Audiència, *Registros*, reg. 469, 14/05/1750.

143. AMCAM, *Llibre de las entradas de la Vila de Cambrils* (1741-1844), reg. 232, f. 24r.

144. AMCAM, Quadern de la clavaria de Josep Giol, 13/01/1765, reg. 222.1; *Llibre de las eixidas de la Vila de Cambrils*, reg. 230, plec cosit entre els f. 89 i 90.

145. AMCAM, Actes municipals (1750-1767), 10/07/1750 i 12/07/1750.

146. AMCAM, Memorials, 6, 29/07/1750.

la qual cosa obligà els regidors a demanar a la Reial Audiència que aplaqués els creditors fins a poder obtenir els diners per satisfer els deutes.¹⁴⁸

Conclusions

El manament reial que posava en venda els càrrecs municipals dels ajuntaments catalans el 1740, permeté que els sis seients de regidors de Cambrils fossin adquirits al mateix temps per un grup de veïns de la vila. Tots ells coneixien el funcionament del govern municipal, ja que hi havien ocupat algun càrrec anteriorment, sobretot el boter Gabriel Roca, que havia estat batlle i secretari diverses vegades. Alhora, es tractava de persones que havien acumulat patrimoni a través dels seus negocis comercials associats als productes agraris i la fabricació d'aiguarent. La constitució d'aquest ajuntament es trobà immersa enmig d'un conflicte obert entre la comunitat de preveres de la parròquia i els frares del convent agustí de la vila arran del trasllat d'aquests darrers al santuari de la Mare de Déu del Camí, aleshores en construcció. Aquesta operació havia estat facilitada pel consistori del 1736, però comptava amb el rebuig explícit d'una part de la classe benestant, favorable als interessos del rector Josep Anton Peirí.

Des del primer moment, les reunions de l'ajuntament de regidors vitalicis mostraren l'enfrontament constant entre el regidor Roca, amb el suport del regidor Mestre, i la resta d'edils. Una vegada tancada l'aixeta de càrrecs a la venda i establerta la possibilitat de rescatar-los per part dels veïns, un grup de persones, amb la conxorxa dels regidors Roca i Mestre, advocaren per al retorn a l'antic sistema de regidors anuals. Per assolir-ho, les autoritats borbòniques demanaven, com a pas previ, la recollida de firmes d'una majoria de la població i la recompra dels càrrecs retornant als regidors perpetus els diners que aquests havien pagat a la monarquia. Això no fou gens fàcil, ja que el conflicte que s'encetà pel contraatac dels regidors vitalicis i els seus partidaris féu que la Reial Audiència hagués de tirar enrere diverses vegades

147. ACA, Reial Audiència, *Registros*, reg. 471, f. 229v-230r, 04/06/1751. Per exemple, el capítol de canonges de Tarragona, que reclamava el cobrament d'uns drets sobre la vila, trameté un representant a Cambrils a la primeria d'agost de 1750. Aquest no dubtà de practicar un registre «ab violència» de la casa del regidor degà, Josep Borràs Grisola, per tal de localitzar-ne els diners dels arrendaments dels emoluments de la vila (AMCAM, Actes municipals (1750-1767), 04/08/1750).

les maniobres del grup opositor. Les disputes a l'ajuntament s'havien traslladat a la població i la vila restà dividida en dues posicions antagonistes, al costat d'una massa de veïns que es mantenien indiferents. Naturalment, l'obligació de pagar la indemnització als regidors vitalicis —corresponent als diners bestrets per aquests en la compra dels càrrecs i que haurien anat a parar a la hisenda reial en una operació d'obtenció ràpida de líquid— retreia moltes persones d'involucrar-se en l'operació, la qual cosa obligà els líders del bàndol detractor, membres de l'oligarquia benestant, a posar els seus diners hipotecant propietats particulars, una vegada aconseguits els vots dels veïns que legitimaven els rescats dels càrrecs.

El bàndol opositor estava encapçalat per la classe benestant de la població, però, també, alhora, pels sectors més dinàmics: hisendats, comerciants, mariners, viticultors i artesans. En canvi, els regidors vitalicis semblen representar un sector més popular. Aquesta dicotomia també es manifesta amb l'enfrontament entre el rector, al costat del bàndol opositor als regidors, i la comunitat de frares agustins, que actuà diverses vegades com a representant dels interessos de l'ajuntament vitalici davant els òrgans superiors de la monarquia. A diferència d'altres poblacions, a Cambrils no es percep una organització de la lluita veïnal vehiculada a través dels gremis, ja que hi tenien poca importància.

Després de diversos intents, a finals de 1748, els veïns aconseguiren retornar a l'antic ajuntament de renovació anual, no sense descobrir, gràcies a una auditoria comptable, les malversacions comeses durant l'etapa dels regidors vitalicis. D'altra banda, la classe benestant recobrà el sistema que li permetia reproduir-se en el poder municipal. En efecte, abans de canviar l'ajuntament al començament de cada any, el govern de regidors preparava dues llistes de candidats a rellevar-lo i les trametia a la Reial Audiència perquè elegís. D'aquesta manera, s'exercia un vet a l'accés de persones no desitjades i es perpetuava una xarxa autosostinguda de relacions clientelars. En aquest sentit, resulta reveladora la declaració d'alguns veïns el 1750, quan deien que «*los más acaudalados del pueblo quieren tener a su gusto el gobierno municipal*».¹⁴⁹ En la composició dels ajuntaments posteriors endevinem la presència de cognoms pertanyents indubtablement a aquesta classe benestant que lluità per a la revocació dels regidors vitalicis. I, el que és més sorprenent, també els exregidors vitalicis reaparegueren al cap d'uns anys en els governs municipals.

148. ACA, Reial Audiència, *Expedientes*, reg. 506, f. 340r, 14/12/1750.